

शोधनिर्देशक
हरिप्रसाद पराजुली
सहपाध्यापक

'इला' काव्यको कृतिपरक अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र

सङ्घाय रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस, नेपाली विभागको

स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौं पत्रको

प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

अञ्जु पोखरेल

रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस

प्रदर्शनी मार्ग, काठमाडौं

२०६६

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस नेपाली विषयका छात्रा अञ्जु पोखरेलले स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौँ पत्रका लागि 'इला' काव्यको कृतिपरक अध्ययन शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । निजले परिश्रम र लगनशीलतापूर्वक तयार पार्नुभएको यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस, नेपाली शिक्षण विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्नका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति २०६६।०७ ।

.....

हरिप्रसाद पराजुली

(सहप्राध्यापक)

रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस

प्रदर्शनी मार्ग, काठमाडौँ

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस
प्रदर्शनीमार्ग, काठमाडौं

मिति: २०६६।०७।१५

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय, रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पसका छात्रा अञ्जु पोखरेलले त्रि.वि. स्नातकोत्तर तह (एम्.ए.) नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत गर्नुभएको 'इला' काव्यको कृतिपरक अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र सोही प्रयोजनका लागि स्वीकृत गरिएको छ ।

.....

(हरिप्रसाद पराजुली)

सहप्राध्यापक

शोधनिर्देशक

.....

(लेखनाथ तिसिना)

सहप्राध्यापक

बाह्य परीक्षक

.....

(तुलसीमान श्रेष्ठ)

सहप्राध्यापक

विभागीय प्रमुख

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत 'इला' काव्यको कृतिपरक अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र मैले आदरणीय गुरु श्री हरिप्रसाद पराजुलीको कुशल निर्देशनमा तयार पारेकी हुँ । आफ्नो कार्यव्यस्तता हुँदाहुँदै पनि अमूल्य समय दिई सो शोधकार्य पूरा गर्न महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउनुहुने शोधनिर्देशकज्यूप्रति म हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा सामग्रीसङ्कलन गर्न महत्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याउनुहुने साथै प्राप्तिका लागि आवश्यक सल्लाह, सुभाषा दिई सहयोग गर्नुहुने शोधनायक श्री सूब सेनज्यूप्रति म हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । सामग्री सङ्कलनकै सिलसिलामा सहयोग गर्नुहुने आदरणीय गुरु हिरण्यलाल ज्ञवाली, रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पसका सम्पूर्ण गुरुहरुप्रति म यथोचित आदर भाव प्रकट गर्दछु । साथै सोनिया पौडेल, नारायण खनालप्रति पनि हार्दिक आभार व्यक्त गर्नु म आफ्नो परम दायित्व ठान्दछु ।

प्रस्तुत शोधकार्यका क्रममा यससँग सम्बन्धित पुस्तक पढ्न दिने रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस र केन्द्रीय पुस्तकालय कीर्तिपुरप्रति पनि हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । यसैगरी प्रस्तुत शोधकार्यका सिलसिलामा सामग्री सङ्कलन तथा अन्य वातावरण मिलाई प्रेरणा र अवसर प्रदान गर्नुहुने श्रीमान् हरिप्रसाद पन्थीप्रति हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । यो शोधपत्र तयारीका क्रममा विभिन्न कोणबाट कुनै न कुनै प्रकारको सहयोग गर्नुहुने श्रीमती जीवनेश्वरी सेन, खेम सापकोटा, बिना पोखरेल, हसना पोखरेल, लक्ष्मण पोखरेल, अर्जुन पोखरेल, आँचल पन्थी तथा रविन पन्थीप्रति पनि हार्दिक धन्यवाद प्रकट गर्दछु । त्यसै गरी शोधपत्रको आकार निर्माणका लागि शुद्ध रूपमा टङ्गण गरी सहयोग पुऱ्याउने 'एक्स्ट्रा प्रिन्ट आउट', डिल्लीबजारका यदुकुमारप्रति हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस नेपाली शिक्षण विभागसमक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

समूह : रात्रि
त्रिवि क्रमाङ्क :
त्रि.वि. द.नं. :
मिति: २०६६।

.....
शोधार्थी
अञ्जु पोखरेल
रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस
प्रदर्शनी मार्ग, काठमाडौं

विषय सूची

अध्याय - एक

शोध परिचय

१.१	शोधशीर्षक	१
१.२	शोधप्रयोजन	१
१.३	विषय परिचय	१
१.४	समस्याकथन	२
१.५	शोधकार्यको उद्देश्य	२
१.६	पूर्वकार्यको समीक्षा विवरण	२
१.७	शोधकार्यको औचित्य	४
१.८	शोधकार्यको सीमाङ्कन	५
१.९	सामग्री सङ्कलन र शोधविधि	५
१.१०	शोधपत्रको रूपरेखा	५

अध्याय - दुई

सूब सेनको जीवनी र रचनाधर्मिता

२.१	सूब सेनको जीवनी	६
२.१.१	जन्म र जन्मस्थान	६
२.१.२	शिक्षादीक्षा	६
२.१.३	रुचि र स्वभाव	७
२.१.४	पारिवारिक अवस्था	८
२.२	सूब सेनको रचनाधर्मिता र व्यक्तित्व	९
२.२.१	कविव्यक्तित्व	९
२.२.२	कथाकार व्यक्तित्व	१०
२.२.३	निबन्धकार व्यक्तित्व	१०

२.२.४ उपन्यासकार व्यक्तित्व	११
२.२.५ नाटककार व्यक्तित्व	१२
२.२.६ अनुसन्धानकार व्यक्तित्व	१२
२.२.७ इतिहासकार व्यक्तित्व	१३
२.२.८ प्रशासक व्यक्तित्व	१३
२.२.९ राजनैतिक व्यक्तित्व	१४
२.२.१० संस्मरणकार व्यक्तित्व	१५
२.२.११ जीवनी र रचनाका बीच अन्तःसम्बन्ध	१५
२.२.१२ सूब सेनको साहित्यलेखनको इतिहास	१६

अध्याय - तीन

सैद्धान्तिक आधारमा 'इला' काव्यको विश्लेषण

३.१ प्रबन्धकाव्यको सैद्धान्तिक स्वरूप	१९
३.१.१ महाकाव्यसम्बन्धी पूर्वीय मान्यता	२०
३.१.२ महाकाव्यसम्बन्धी पाश्चात्य मान्यता	२१
३.१.३ महाकाव्यका आधारभूत तत्वहरू	२४
३.१.३.१ शीर्षक र संरचना	२४
३.१.३.२ विषयवस्तु	२५
३.१.३.३ पात्र वा चरित्र	२६
३.१.३.४ परिवेश (वातावरण)	२७
३.१.३.५ भावविधान	२७
३.१.३.६ लयविधान	२८
३.१.३.७ भाषाशैली	२९
३.१.३.८ जीवनदृष्टि (उद्देश्य)	२९
३.२ इला काव्यको विश्लेषण	३०
३.२.१ शीर्षक र संरचना	३०
३.२.२ विषयवस्तु	३२
३.२.३ पात्र	३३

३.२.३.१ इलम	३३
३.२.३.२ इला	३४
३.२.३.३ होटल मालिकनी	३५
३.२.४ परिवेश	३७
३.२.५ भावविधान	४०
३.२.६ लय-विधान	४६
३.२.७ भाषा-शैली	४७

अध्याय - चार

प्रवृत्तिगत आधारमा 'इला' काव्यको विश्लेषण

४.१ सामाजिकता	५०
४.२ प्राकृतिक सौन्दर्यको उद्घाटन	५२
४.३ आध्यात्मिकता	५३
४.४ बिम्बात्मकता	५५
४.५ प्रतीकात्मकता	५८
४.६ रहस्यात्मकता	६२
४.७ राष्ट्रभक्ति भाव	६३
४.८ सुधारवादी स्वर	६५
४.९ आर्थिक विपन्नताको उद्घाटन	६७
४.१० सरल भाषाशैलीको प्रयोग	६९
४.११ राष्ट्रिय धर्म-संस्कृतिप्रतिको मोह	७३
४.१२ प्राकृतिक सम्पदाप्रतिको मोह	७४

अध्याय - पाँच

शोधनिष्कर्ष तथा उपसंहार ७७

सन्दर्भग्रन्थ सूची ८०

परिशिष्ट